

EØS-avtalen

Taler

Anne Enger Lahnstein

Dato

29 juni 1991

Sted

Sandnes

Omstendigheter

Senterpartiets landsstyremøte

1 Senterpartiets landsstyre innkalles ikke ekstraordinært i utrengsmål. Når vi nå har valgt å gjøre det er det selvsagt utfra vår vurdering av EF-sakens betydning, og viktigheten av å gjennomdrøfte EØS-avtalen i partiets høyeste organ mellom landsmøtene.

5

Europa er i rask endring. Europa er ikke lenger delt. Mens nye demokratier vokser fram i øst, skjer det en stadig sterkere integrasjon i vest. Siktemålet er en politisk og økonomisk union. Den nye europeiske arkitektur, som det kalles, står på dagsorden. Konturene av et nytt alleuropeisk samarbeid avtegner seg
10 langsomt. Men de politiske, økonomiske og etniske problemene er ikke blitt mindre. Ingen kan med sikkerhet si hvordan utviklingen vil bli. Norge må forholde seg aktivt til utviklingen i hele Europa. Isolasjon er intet alternativ - om noen skulle mene det. Vi har felles problemer, felles utfordringer og felles framtid. Vår visjon for Europa bør være basert på nært og forpliktende
15 samarbeid mellom selvstendige nasjoner. Det er vårt alternativ til en europeisk union - en ny statsdannelse - basert på EFs fire friheter.

EFs indre marked skal tre i kraft fra 1.1.1993. Det er ingen magisk dato, ingen endestasjon heller. Det er en gradvis utvikling i EF. Målet er å realisere de fire
20 friheter; fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft, 1.1.1993.

Norge har en åpen økonomi. Ca 70 prosent av vår eksport går til EF-området. Det er derfor viktig at vi ordner vårt økonomiske samarbeid med EF på en hensiktsmessig måte. Vi har tre muligheter: For det første kan vi bygge på
25 eksisterende frihandelsavtale supplert med samarbeidsavtaler på andre områder. For det andre kan vi satse på en EØS-avtale. For det tredje kan vi selvsagt søke om medlemskap i EF. Som kjent er Senterpartiets holdning mot norsk

medlemskap i EF klart nedfelt i vårt program.

30

La det være helt klart: Vi er ikke i noen tvangssituasjon, som noen forsøker å skape inntrykk av. Norge har både rett og plikt til å foreta valg på selvstendig grunnlag.

35 Det er EØS-avtalen dere er invitert til å ta standpunkt til på dette møtet. Så vil dere kanskje spørre: Har vi grunnlag for å ta standpunkt? Ennå foreligger som kjent ingen ferdig avtale. Det er imidlertid sentralstyrets oppfatning at vi har grunnlag for å ta standpunkt. Vi legger til grunn de opplysninger Regjeringen har gitt Stortinget gjennom en rekke redegjørelser, senest redegjørelsen i
40 Stortinget torsdag 20. juni.

Dersom Norge tiltrer EØS-avtalen som det har vært arbeidet med siden våren 1989, vil det være den mest omfattende avtale vi noen gang har inngått. Det er derfor med stort alvor vi må vurdere avtalen, konsekvensene av den og reelle
45 alternativer. Det finnes sikkert både tvil og tro også i Senterpartiet. Men partiet må ta et standpunkt. Vi må velge en linje, og partiets linjevalg må føres med styrke og konsekvens.

Vi har mange ganger understreket at vårt forhold til EF er basert på klare
50 verdivalg. Hva slags samfunn ønsker vi? Hvilke verdier vil vi bygge på? Våre mål er trukket opp i partiets program. Synet på EF må forankres i dette.

Fra programmet for inneværende periode, vil jeg trekke fram tre linjer:

- 55 - det personlige ansvar, et levende folkestyre
- en rettferdig fordeling mellom grupper og distrikter
- hensynet til miljøet bør få forrang for andre hensyn.

60

Og som det står i programmet: "Utviklingen kan ikke overlates til kreftenes frie spill. Dersom viktige politiske målsettinger skal ivaretas, må markedsøkonomien suppleres og kombineres med beslutninger truffet av folkevalgte på ulike nivå."

65 Derfor er det nødvendig med politisk vilje og politisk mot til å styre utviklingen ut fra politiske mål.

Norges samarbeid med EFTA og EF er et uttrykk for felles interesser. Dette er et viktig moment å ha med seg når vi drøfter både frihandelsavtalen, EØS og EF-medlemskap. Vi fikk en handelsavtale våren 1973. Den var et uttrykk for at både Norge og EF ønsket økt samhandel.

Seinere er samarbeidet blitt utvidet. I 1984 startet den såkalte Luxembourg-prosessen, der EFTA og EF var enige om å utvide samarbeidet til flere områder, som avvikling av visse eksportrestriksjoner og forenkling av grensekontrollen. Dette var et praktisk og jordnært samarbeid.

Før jeg går over til EØS-forhandlingene og innholdet i EØS-avtalen, er det nødvendig med et lite tilbakeblikk:

Den forrige Arbeiderpartiregjeringen la i mai 1987 fram en stortingsmelding om "Norge, EF og europeisk samarbeid". Meldingen ble behandlet i Stortinget våren 1988. Under stortingsbehandlingen var det bred enighet om at utviklingen innen EF stiller Norge overfor nye utfordringer. Men enigheten var langt fra total: Mens Høyre leverte en særmerknad der bare konklusjonen - EF-medlemskap - manglet, hadde Senterpartiet en omfattende særmerknad, der man tok klare forbehold om innholdet i vårt samarbeid med EF.

Senterpartiets landsmøte i Bergen i -89 vedtok en uttalelse om Norges forhold til EF. 6 punkter ble nevnt som grunnleggende krav til innholdet i samarbeidet med EF.

Vi måtte selv beholde vår styringsrett, og ikke innordne oss EFs overnasjonale organer. Fortsatt styringsrett over vår økonomiske politikk, sysselsettingspolitikk og etableringspolitikk var også med blant de grunnleggende krav. Og landsmøtet sa fra at de ikke kunne godta reduserte ambisjoner i distriktspolitikken og miljøpolitikken.

Dessuten ba landsmøtet Regjeringen si klart fra om sitt standpunkt på disse områder - uten at vi fikk noe svar på det.

Uken etter Senterpartiets landsmøte i Bergen ble EØS-prosessen innledet med EFTA-toppmøtet i Oslo. I slutterklæringen fra møtet ble det slått fast at:

"... Forhandlinger vil lede til en størst mulig realisering av fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer, med det siktemål å skape et dynamisk og enhetlig økonomisk rom."

110

Vår daværende parlamentariske leder Johan Buttedahl formulerte seg slik i sin kommentar til Oslo-erklæringen:

115

"Jeg oppfatter denne formulering som at den norske Regjeringens syn er at man gjennom EFTA er innstilt på å tilnærme seg så langt det er forsvarlig i forhold til innholdet i vår nasjonale selvbestemmelsesrett, og at det ikke er noe mål å få til en fullstendig realisering av de "fire frihetene"."

120

Senterpartiet klargjorde før stortingsvalget 1989 sine (.....) politikken. Gjennom uttalelser fra landsmøtet, fra flere sentralstyremøter og fra stortingsgruppen ble vår politikk slått fast. Men den presisering vi etterlyste fra Regjeringen kom ikke foran valget i 1989.

125

Det er grunn til å stoppe opp litt ekstra ved stortingsvalget i 1989. Det vanlige er jo at partiene foran valget skal klargjøre hvilke mål man ønsker å oppnå i den kommende stortingsperioden. Ja, Arbeiderpartiet har jo operert både med "velgergaranti" og "100-dagers-program" som et uttrykk for den sammenhengen det bør være mellom det som sies før og det som gjøres etter valget.

130

Men ikke så med Ap i EF-saken. Arbeiderpartiets ledelse unngikk omhyggelig å si noe om hvilket mål de hadde når det gjelder Norges forhold til EF. Ja. Arbeiderpartiets ledelse prøvde å gjøre det til et høyverdig politisk standpunkt å ikke ha noen mening hverken om norsk EF-medlemskap eller grensen for Norges EF-tilpasning.

135

Etter stortingsvalget dro vi til Lysebu!

140

Vi som forhandlet på Lysebu så det som en av våre fremste oppgaver å sette grenser for vår tilpasning til EF. Det greide vi.

Lysebu-erklæringen - og seinere stortingsinnstilling S. nr. 38 fra høsten 1989 - inneholder offensive mål for forhandlingene, men også klare grenser for hvor omfattende en slik avtale burde bli.

Lysebu-erklæringen slår innledningsvis fast at "Regjeringen må basere sitt forhold til EF og tilpasningspolitikken til EFs indre marked på at Norge ikke er medlem av EF."

150 I erklæringen heter det videre at man ville arbeide aktivt for å fjerne tekniske og administrative hindringer som hemmer samhandelen i Europa. Og Regjeringen ville legge vekt på retten til å ha høye standarder og strengere regler når det gjelder krav til helse, sikkerhet og miljø, og retten til å ha høyere ambisjoner i sosial-, distrikts- og miljøpolitikken.

155

Og videre:

- Regjeringen vil arbeide for å sikre nasjonale konsesjonsordninger som gir nasjonal kontroll med forvaltningen av ressurser og miljø, bygget på
160 gjensidighetsprinsippet.

- Regjeringen ønsket en avtale bygget på frihandel, grensekontroll ville bli opprettholdt, og en felles landbrukspolitikk ble ikke vurdert som aktuell.

165 - Videre ville Regjeringen arbeide for frihandel for fisk innen EØS.

Et helt kapittel i Lysebu-erklæringen ble viet de institusjonelle rammer for et EØS. Der heter det bl.a.:

170 - Regjeringen vil legge vekt på de enkelte lands likeverdighet innen EØS og på løsninger som kan sikre de enkelte EFTA-land reell innflytelse.

- Regjeringen baserer seg på at en EØS-avtale skal være av folkerettslig karakter.

175 - Regjeringen forutsetter at alle EFTA-land skal være parter i en EØS-avtale.

- En eventuell EØS-domstol som skal avgjøre tvister må være sammensatt av medlemmer fra både EF- og EFTA-land. Avgjørelser av tvistemål i en eventuell EØS-domstol skal, slik systemet er for Haag- og Menneskerettighetsdomstolene,
180 bare være bindende for de enkelte land og ikke overfor bedrifter og enkeltpersoner som skal forholde seg til nasjonal lovgivning. Denne forutsettes å være i overensstemmelse med våre folkerettslige forpliktelser.

185 Jeg har med vilje valgt å være ganske detaljert når det gjelder innholdet i Lysebu-erklæringen. For det var med utgangspunkt i de rammer som ble slått fast her som gjorde at Senterpartiet sa ja til forhandlinger mellom EF og EFTA om et europeisk samarbeidsområde, EØS.

190 I fjor høst oppstod det uenighet omkring vår forhandlingsposisjon i Brussel når det gjaldt konsesjonslovene. Sentrum-/Høyre-regjeringen hadde krevd varig unntak for å kunne beholde norske myndigheters rett til å gi fortrinn til norske eierinteresser og sikre nasjonal kontroll med forvaltningen av våre naturressurser. Flertallet i Stortinget ville at Regjeringen skulle oppgi dette
195 kravet.

Dette kunne ikke Senterpartiet godta.

Landsstyret sa i sin uttalelse fra møtet på Halvorsbøle den 14. oktober i fjor bl.a.
200 følgende:

"Lysebu-erklæringen pålegger Regjeringen å sikre nasjonale konsesjonsordninger som gir kontroll med forvaltningen av ressurser og miljø. Å oppgi disse viktige prinsippene i EØS-forhandlingene, vil være å legge seg kloss opp til en
205 medlemskapsløsning, noe Landsstyret i Senterpartiet ikke kan akseptere. Landsstyret forutsetter derfor at Regjeringen står fast på disse prinsippene som må være grunnleggende i de videre forhandlinger med EF om en EØS-avtale."

Uttalelsen fra landsstyremøtet på Halvorsbøle ble avsluttet slik:
210

"Vi har idag en frihandelsavtale som sikrer norsk næringsliv adgang til EF-markedet. En god EØS-avtale skal videreutvikle frihandelen mellom Norge og EF, og samtidig respektere vår rett til nasjonal styring. Senterpartiets Landsstyre mener Norge må ha varige unntak fra EFs regelverk for å kunne ivareta norske
215 eierinteresser og sikre nasjonal kontroll med ressurser og miljø."

Sentrum-/Høyre-regjeringen ble som kjent ikke enige om den norske forhandlingsposisjonen når det gjaldt konsesjonslovene. Samtidig ble det klart at EF i forhandlingene ikke ville akseptere unntak i forhold til de fire friheter.
220

Sentrum-/Høyre-regjeringen søkte derfor om avskjed i oktober i fjor. Sps holdning til den EØS-avtale som nå er i sikte må sees i lys av de krav partiet helt

225 fra våren -89 har stilt til Norges tilpasning til EFs indre marked. Senest
uttalelsen fra landsmøtet i Steinkjer i -89.

230 Her uttalte landsmøtet at en EØS-avtale må gi oss mulighet til å opprettholde
sentrale styringsinstrumenter som sikrer geografisk og sosial utjevning. En EØS-
avtale må ikke rokke bærebjelkene i det norske velferdssamfunnet.

235 Landsmøtet uttalte også at en EØS-avtale må bygge på samarbeid på
folkerettslig grunnlag, ikke overnasjonalitet. Avtalen måtte også gi Norge rett til
å opprettholde og utvikle høyere standarder og strengere regler på områdene
helse, sikkerhet og miljø. EØS-avtalen måtte videre gi Norge rett til å
opprettholde en lovgivning som sikrer viktige ressurser og næringer på norske
hender. Avtalen måtte også sikre muligheten til å gi fortrinnsrett til norske
eierinteresser, innen bl.a. bank, forsikring og industri.

240 Det foreligger altså ennå ikke en ferdigforhandlet EØS-avtale. Jeg forholder meg
- når det gjelder innholdet i avtalen - til de opplysninger som Handelsministeren
har gitt Stortinget.

245 EØS-avtalen gjelder hvordan vi skal tilpasse oss EFs regelverk for å sikre fri
bevegelse av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. I tillegg kommer samarbeid
på såkalte "tilgrensende områder".

250 Det dreier seg om hele 1400 rettsakter, regler og forordninger som EF har brukt
over 30 år på å utvikle. Disse skal altså innføres i Norge pr. 1. januar 1993 - eller
der det er overgangsordninger - pr. 1. januar 1995.

Jeg vil - for å gi et inntrykk av hvor omfattende denne avtalen er - summere opp
de områder som inngår i avtalen. Dette før jeg går inn på en del konkrete
punkter.

255 EØS-avtalen dreier seg om:

- felles tekniske forskrifter og standarder

260 - forenklede opprinnelsesregler

- fri konkurranse om offentlige innkjøp

- felles konkurranseregler
- 265 - felles regler for statsstøtte
- liberalisering av handelen med jordbruksvarer
- 270 - frihandel med fisk og fiskeprodukter
- såkalt immateriell rett, patentspørsmål
- felles merking av varer
- 275 - fri kapitalbevegelse
- fri bevegelse av finansielle tjenester
- 280 - et totalt integrert transportmarked
- et integrert marked for telekommunikasjoner, informasjonstjenester og audiovisuelle tjenester
- 285 - et felles arbeidsmarked
- gjensidig godkjenning av eksamener
- utdanningsprogrammer
- 290 - forskning og utvikling
- miljøspørsmål
- 295 - program for små og mellomstore bedrifter
- energi
- selskapsrett
- 300

- turisme

- statistikk

305

- forbrukervern

- helse- og sosialpolitikk

310

- kulturpolitikk

EØS-avtalen berører alle disse områdene.

Så over til noen av de saksfeltene EØS-avtalen omfatter:

315

Handelsavtalen mellom Norge og EF fra 1973 sikret oss tollfrihet og markedsadgang for alle industrivarer. EØS-avtalen endrer ikke på dette. EØS-avtalen innebærer imidlertid i tillegg at Norge uten unntak overtar EFs regelverk og standarder. Disse skal vi inkorporere i våre egne lover og forskrifter. Og der det ikke er felles regler gjelder det såkalte Cassis de Dijon-prinsippet. Prinsippet om at en vare som produseres i ett EØS-land fritt kan omsettes i andre EØS-land.

320

EØS-avtalen vil innebære en nedbygging av fysiske og tekniske handelshindringer ved landegrensene. Grensekontrollen skal imidlertid opprettholdes, bl.a. for å hindre narkotikasmugling og terrorisme.

325

EFTA og EF er enige om å åpne sine offentlige markeder for gjensidig konkurranse. Det innebærer at innkjøp over visse såkalte "terskelverdier" skal kunngjøres i hele EØS-området, altså i alle 19 land. Dette gjelder innkjøp både fra stat, fylkeskommune og kommuner. Om innkjøpene er på over 1.5 millioner kroner ved varekjøp og ca. 38 millioner kroner ved bygg og anlegg, må de ut på anbud i hele EØS-området.

330

Norsk tilslutning til EFs regelverk om offentlige innkjøp innebærer at den adgang som det nå er til å bruke offentlige anskaffelser som virkemiddel i industri-, sysselsettings- og distriktspolitikk blir svekket. Slik hensyn gir nemlig EF-direktivet ikke adgang til.

335

Stortinget må vedta en lovhjemmel som påbyr kommuner og fylkeskommuner å følge dette regelverket.

345 EFTA og EF har at EFs konkurranseregler skal innlemmes i EFTA-landenes lovverk, [noe som] gir bl.a. forbud mot misbruk av en dominerende stilling og regler om fusjonskontroll.

350 Felles konkurranseregler er en betingelse for at EF skal forplikte seg til ikke å anvende om anti-dumping-tiltak overfor EFTA-landene. Mot norske bedrifter har det vært i alt 7 dumpingssaker siden 1970. EF skal, ifølge handelsministeren, ha sagt seg villig til ikke å anvende anti-dumping-våpenet mot EFTA. Men dette gjelder foreløpig ikke fisk, fordi man her ikke har felles konkurranseregler.

355 Det er klart at dersom EF har hatt et reelt grunnlag for å true med anti-dumping, så vil de samme norske bedrifter i EØS-regimet kunne bli rammet av EFs konkurranseregler.

360 En EØS-avtale vil også få konsekvenser for noen av de monopoler som norske myndigheter har opprettet. Det gjelder Norsk Medisinaldepot og Vinmonopolet.

365 Norsk Medisinaldepot må opphøre som statsmonopol. Det blir slutt på Medisinaldepotets enerett for import og distribusjon av legemidler. Behovsprøvingen forsvinner og vi får fri markedsføring av alle medisiner.

For Vinmonopolet synes det klart at eneretten til import vil opphøre. Derimot vil ikke omsetningsmonopolet bli berørt i denne omgang.

370 Landbruk skulle i utgangspunktet ikke omfattes av en EØS-avtale. Det legges ikke opp til felles landbrukspolitik, het det jo i Lysebu.

375 EF og Norge har forhandlet bilateralt om utvidet samhandel med landbruksvarer. EF presenterte i fjor høst en liste med 72 vareslag som de ønsket økt eksport av til EFTA-land. Flere av disse vareslagene er produkter som Norge ikke kan produsere. Andre produkter vil konkurrere med norsk produksjon. Det gjelder særlig veksthusnæringen.

De tosidige forhandlingene har resultert i at Norge har sagt seg villig til å avvikle

380 tollen for 61 av EFs liste på 72 produkter. Dette er, ifølge handelsministeren, produkter som i hovedsak ikke produseres i Norge og hvor tollsatsene allerede er lave.

385 Norge har oppnådd tollfrie kvoter for eksport til EF av bl.a. blomkål og brokkoli.

Det arbeides fortsatt for å få til en utvidelse av handel med bearbeidede landbruksprodukter.

390 Det kanskje viktigste punktet på landbruksområdet er imidlertid at forhandlingene har ført til enighet om en utviklingsklausul. Dette forutsetter en gjennomgang annethvert år med sikte på en gradvis økning av handelen med landbruksvarer.

395 Det legges også opp til et omfattende samarbeid på det veterinære og plantesanitære området i EØS. - Forutsetninger for dette samarbeidet vil være at grensekontrollen opprettholdes og at det gis tilleggsgarantier i form av dokumentasjonskrav til importerte produkter for å sikre oss mot import av smittestoffer. Det har vært et hovedhensyn for EFTA-landene, særlig for de
400 nordiske, å beholde en høy standard når det gjelder dyre- og plantehelse.

Handelsministeren gav Stortinget 20. juni denne statusrapporten om det hun kalte hovedtrekkene i en forhandlingsløsning på fisk. Hovedtrekkene er:

405 1. Fri markedsadgang for handelen med fisk og fiskeprodukter innenfor hele EØS fra 1.1.93.

2. Fiskerisamarbeidet mellom Norge og EF skal videreutvikles innenfor det bilaterale avtaleforholdet vi har i dag:

410

a) Spania forutsettes å bli tildelt hele EFs torskekvote i fiskevernsonen rundt Svalbard.

415 b) Med utgangspunkt i en tredjelandskvote på ca. 10 prosent av norskarktisk torsk nord for 62. breddegrad, får de EF-land som ikke lenger vil få del i EFs kvote i Svalbard-sonen, tildelt kvoter av norskarktisk torsk og andre fiskesorter i norsk økonomisk sone.

420 Dette er altså hovedelementene i den løsningen man etter handelsministerens opplysninger nådde fram til i Luxembourg, og som det torsdag ble innledet såkalte "tekniske samtaler" om.

425 EF har i forhandlingene krevd at det skal opprettes et eget EFTA-fond for å bidra til økonomisk og sosial utjevning mellom de nordlige og sydlige EØS-land. Aktuelle mottakerland er Hellas, Portugal, Spania og eventuelt Irland. Prioriterte områder under fondet skal være miljøtiltak, utdanning, infrastruktur og små og mellomstore bedrifter. Pr. i dag er det ikke enighet om størrelsen på dette fondet.

430

Det norske bidraget er antatt å ligge rundt 1 milliard kroner.

Et viktig utgangspunkt for Norge i EØS-forhandlingene var å kunne opprettholde våre egne regler på områdene helse, sikkerhet og miljø. Vi krevde
435 også anledning til på nasjonal basis å kunne videreutvikle og skjerpe disse reglene. Utgangspunktet her var en generell klausul om unntak eller ikke-tidsbegrensede overgangsordninger.

En slik generell klausul har vi ikke fått. EFTA og EF er enige om to års
440 overgangstid for områdene kjøretøyer, leketøy, farlige stoffer og preparater. Fram til 1995 skal omsetningen av disse varene basere seg på nasjonalt regelverk.

EFTA-landene vil kunne opprettholde en del nasjonal lovgivning når det gjelder arbeidsmiljøet. Det gjelder bl.a. regler for merking av farlige stoffer, og
445 importforbud mot asbest- og blyholdige produkter.

Norge har arbeidet aktivt for å få innført "føre-var-prinsippet" i EØS-avtalen. Prinsippet om at tvilen skal komme miljøet til gode. - Det arbeides ennå med hvordan disse prinsippene kan nedfelles i avtalen.

450

På dette området er det imidlertid viktig å huske at betingelsen for å kunne ha høyere standard er at disse ikke er konkurransevridende eller konkurransehindrende.

455 Området fri bevegelse av tjenester gjelder bl.a. luftfart, vegtransport og finansielle tjenester.

460 Stortinget vedtok nå i juni at Norge skulle slutte seg til en luftfartsavtale mellom de skandinaviske land og EF. Siden SAS er eiet av Norge, Sverige og Danmark og ett av disse landene er EF-medlem, kommer luftfarten i en særstilling.

Luftfartsavtalen som nå ble inngått innebærer at utenlandske flyselskap kan få konsesjon på ruter internt i Norge.

465

Denne luftfartsavtalen vil bli avløst av EØS-avtalen. Spørsmålet er hvilke konsekvenser EØS-avtalen vil få for de flyruter som ikke er lønnsomme. Såkalt "krysssubsidiering" mellom lønnsomme og mindre lønnsomme ruter lar seg vanskelig opprettholde i en ny konkurransesituasjon.

470

Et av de områdene som har vist seg vanskeligst i EØS-forhandlingene, er vegtransporten. Sveits og Østerrike stiller krav om maks 28 tonn totalvekt for vogntog, mens EF krever at Sveits og Østerrike aksepterer vogntog med en totalvekt på 40 tonn. Dette problemet er ennå ikke løst.

475

Her må jeg nesten få lov til å sitere vår egen miljøvernminister, Thorbjørn Berntsen. I et intervju med NTB nå onsdag uttalte han om bl.a. denne saken:

480 "Økt varetransport med bil er ugunstig fra et miljøsynspunkt, og vi bør arbeide for minst mulig forurensende transportmidler. Men samtidig er hovedhensikten med det frie marked at varer og tjenester skal flyte fritt over grensene, uten å møte nasjonale hindre. Skulle vi unngå varetransport, måtte landene helt slutte å handle med hverandre."

485 Jeg synes det er all grunn til å spørre: Hvor er det blitt av all denne EFTA-solidariteten som det tidligere ble sagt var så viktig? Her burde jo heller Norge støtte Østerrikes og Sveits sin rett til å beskytte sitt sårbare miljø.

490 EØS-forhandlingene har tatt sikte på å liberalisere handelen med finansielle tjenester. Det gjelder bank, forsikring og handel med verdipapir. EØS-avtalen vil bl.a. innebære frihet for utenlandske banker og forsikringsselskaper til å etablere filialer i Norge.

495 Fri bevegelse av kapital gjelder bl.a. avvikling av valutareguleringene og endring av våre konsesjonslover som i dag begrenser utlendingers rett til å kjøpe opp

norske bedrifter.

500 Stortinget vedtok i mai i fjor at Norge skulle avvikle alle valutareguleringer overfor utlandet. Mens det tidligere bare kunne føres valuta inn og ut av landet etter at tillatelse var gitt, ble prinsippet nå speilvendt. Inn- og utførsel av valuta ble i utgangspunktet fritt, men dette skal registreres hos Norges Bank.

505 For å hindre kapitalflukt gjorde samtidig Stortinget vedtak om å styrke skattekontrollen. Det skal også utarbeides et beredskapsregelverk.

510 Avvikling av valutareguleringene er noe som har skjedd i hele OECD-området, altså i hele den vestlige verden. Fra norsk side er dette gjort på ensidig basis. Men med en EØS-avtale forplikter vi oss til ikke å gjeninnføre valutareguleringer.

515 Helt siden konsesjonslovene ble innført her i landet ved begynnelsen av dette århundret, har lovgivningen gitt mulighet for å kunne gi fortrinnsrett til norske interesser. Det gjelder eierinteresser i våre naturressurser, i norske bedrifter, produksjonsanlegg, banker og finansinstitusjoner og aksjeselskap.

520 Utenlandske selskaper som har ervervet et visst antall aksjer i bedrifter eller banker har måttet søke om konsesjon for dette. Det har gitt norske myndigheter mulighet til å gi fortrinnsrett for norske interesser. Det har også gitt oss mulighet for større nærhet mellom arbeidstakere og eiere. Og det har gitt oss mulighet for å hindre at bedrifter kjøpes opp, slaktes, og teknologi føres ut av landet.

525 EØS-avtalen innebærer at vi må oppgi retten til å gi fortrinn for norske interesser.

Den fjerde "friheten" som skal innføres i norsk lovgivning i forbindelse med EØS-avtalen, er fri bevegelse av arbeidskraft. Dette innebærer et felles arbeidsmarked, gjensidig godkjenning av eksamener osv.

530 Artikkel 48 i Roma-traktaten fastslår prinsippet om fri flyt av arbeidskraft. Dette betraktes som en nødvendig forutsetning for økt integrasjon og vekst i EF. De samme prinsipper vil - med få forbehold - gjelde i de 19 EØS-land.

Et felles arbeidsmarked innebærer at arbeidstaker og familie har fri innreise og

rett til å søke arbeid. Får man ikke arbeide innen 3 måneder opphører imidlertid retten til å bli i landet.

540 Fra EFTAs side er det tatt forbehold om ensidig å kunne sette denne delen av avtalen ut av kraft dersom arbeidsledigheten stiger kraftig i bestemte sektorer eller regioner. Og dette forbeholdet er blitt godtatt av EF.

Såkalte tilgrensende områder er bl.a. forskning og utvikling, forbrukervern, utdanningsprogrammer og energi.

545

Regjeringen har - med støtte fra et flertall i Stortinget -, men mot Senterpartiets anbefaling, vedtatt at Norge skal slutte seg til EFs 3. rammeprogram for forskning og utvikling. Dette rammeprogrammet består i stor grad av teknisk-naturvitenskapelig forskning. Blant de delprogrammene som finnes er
550 informasjonsteknologi, kommunikasjonsteknologi, telematikkssystem, industri- og materialteknologi, bioteknologi, ikke-nukleær energi og nukleær fusjonssikkerhet.

555 Fra norsk side var det bare Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF) og Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) som anbefalte full norsk tilslutning til EFs 3. rammeprogram. Mens Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd (NAVF) advarte mot de konsekvenser dette kunne få for øvrig norsk forskning, særlig grunnforskning.

560 Den norske inngangsbilletten til EFs 3. rammeprogram blir på flere hundre millioner kroner.

Stortinget vedtok høsten 1989 at Norge skulle slutte seg til EFs utdanningsprogram som går under betegnelsen COMETT II. Formålet med
565 COMETT II er å styrke samarbeidet mellom bedrifter og høyere læresteder innen teknologi.

I forrige uke vedtok så Stortinget at Norge skulle slutte seg til et annet av EFs utdanningsprogrammer, ERASMUS. Målet for dette utdanningsprogrammet
570 er å skape et europeisk nettverk av samarbeidsavtaler mellom to eller flere universiteter innenfor EF/EØS. ERASMUS skal gi stipend til studentutveksling, og programmet skal også bidra til å fremme gjensidig godkjenning av universitetseksamener og studieopphold ved læresteder i andre

575 land.

Dette er eksempler på gode samarbeidsavtaler som er inngått uavhengig av EØS-avtalen.

580 Våre olje- og gassressurser blir også en del av EØS-avtalen. I Norge har vi gjennom tildelinger på sokkelen ønsket å utvikle tre norske oljemiljøer: Statoil, Hydro og Saga. Å gi fortrinn til Hydro og Saga kan bli heller problematisk etter at EØS-avtalen er inngått. Da kan vi ikke stille krav til selskapene om
585 industrisamarbeid, opplæring og forskning og utvikling sammen med norske miljøer.

Leveranser av varer og tjenester til vår kontinentalsokkel blir underlagt EFs innkjøpsdirektiv. Det vil si forbud mot å gi fortrinn til norsk næringsliv.

590 Dette er en sektor med titusenvis av arbeidsplasser. Det er verdier for flere titalls milliarder kroner. Regjeringen argumenterer med de fordeler det vil gi norsk industri dersom Storbritannia åpner sin sokkel for utenlands konkurranse. Men forholdet er jo det at Storbritannia har sikret seg mulighet for unntak fra EFs innkjøpsdirektiv.

595 EFTA og EF er blitt enige om å bygge opp flere såkalte institusjonelle organer for å sikre at EØS-avtalen blir overholdt.

600 EF-kommisjonen overvåker i dag at EFs konkurranselovgivning etterleves i EF-landene. EFTA skal opprette et tilsvarende overvåkningsorgan. EFTA-organet og EF-kommisjonen skal fordele sakene mellom seg etter nærmere avtalte kriterier. Begge organer skal fatte vedtak som får direkte virkning i hele EØS-området.

605 Dette innebærer at Stortinget må vedta å overdra beslutningsmyndighet etter Grunnlovens paragraf 93 til EFTA-organet. Grunnlovens paragraf 93 gir Stortinget adgang til med 3/4 flertall å overdra beslutningsmyndighet - som ellers tilligger Stortinget - til "internasjonale sammenslutninger" der Norge er med. Dette gjelder myndighet på saklig begrensede områder.

610 Denne oppbyggingen skulle altså i utgangspunktet tilsi at vedtak fattet av EF-kommisjonen fikk tvangskraft på norsk territorium. Men Grunnlovens paragraf

93 åpner ikke for å overføre myndighet til organer der Norge ikke er medlem.
615 Her har Norge bedt om unntak.

Det skal opprettes et EØS-råd på politisk nivå. Her skal EFTA-landene, EF-landene og EF-kommisjonen delta. Videre skal det opprettes et fellesorgan på embetsnivå som gjerne blir kalt EØS-komiteen. Denne komiteen skal ha
620 ansvaret for den daglige oppfølgingen av EØS-avtalen. Og det er i denne komiteen de to partene vil treffe nye felles beslutninger som skal gjelde i hele EØS. I EØS-komiteen vil EF-kommisjonen representere EF, mens det er forutsatt at EFTA-landene skal tale med én stemme.

625 Det vil også bli etablert en egen EØS-domstol som skal tolke EØS-regelverket ved konflikt. Denne domstolen skal være uavhengig. Det vil bl.a. si at de avgjørelser EØS-domstolen fatter vil være endelige. Her skal EFTA ha 3 dommere, mens EF skal ha 5 dommere som utpekes fra de 13 dommerne i EF-domstolen. EF vil således ha flertall i EØS-domstolen, og EØS-domstolen vil
630 også være "funksjonelt integrert", som det heter, med EF-domstolen i Luxembourg.

EØS-domstolen skal avgjøre tvister mellom EFTA-land innbyrdes eller mellom EFTA-land og EF. Domstolen skal også kunne overprøve de vedtak som EFTAs
635 overvåkningsorgan fatter i konkurransesaker. Dette innebærer at norsk tilslutning til domstolsordningen må skje med hjemmel i Grunnlovens paragraf 93, altså med 3/4 flertall.

EFTA skal delta i det forberedende arbeidet av nye EF- og EØS-regler. Dette vil
640 skje på ekspertnivå og i diverse komiteer. Det er dette som kalles for "komitologi".

Endelig har EFTA-landene forpliktet seg til å innføre i sin lovgivning bestemmelser som klargjør at det ved konflikt mellom nasjonal lovgivning og
645 EØS-rett som er identisk med EF-regelverk på de områder avtalen omfatter, har EØS-retten forrang.

EØS-avtalen må vurderes i lys av de problemer den skal løse, og de krav vi har stilt til innholdet.

650

Vi har i dag en godt fungerende frihandelsavtale med EF. Den sikrer Norge

tollfri adgang til EF-markedet for alle varer unntatt bearbeidede fiskeprodukter. Denne avtalen muliggjør at ca. 70 prosent av Norges eksport i dag går til EF.

655

Mange synes å tro at etableringen av EFs indre marked endrer dette. Det er ikke riktig. Handelsavtalen er ikke datostemplet med varighet til 31.12.1992 slik at Norge "faller utenfor" som enkelte påstår. Det er heller ikke slik at det står fram et nytt EF fra 1.1.1993. Denne datoen er en milepæl for en gradvis prosess med nedbygging av handelshindringer som har pågått i flere år.

660

Hvilke av de reelle problemer som er uløst i vårt samarbeid med EF løser så EØS-avtalen? Og på hvilke områder kommer avtalen i konflikt med det norske folks nei til EF-medlemskap?

665

Frihandel for fiskeprodukter fra 1.1.1993 kan se ut til å være et av de få lyspunkter ved EØS-avtalen. Når jeg sier "kan se ut til" er det fordi det her er uklarhet, men jeg forholder meg som sagt til de opplysninger Regjeringen har gitt Stortinget. I følge disse har vi oppnådd frihandel. Men markedsadgangen er oppnådd ved å gi EF-fiskere økt adgang til norske fiskeressurser. Denne koblingen er en forutsetning for frihandel med fisk. Senterpartiet legger til grunn at Norge virkelig har oppnådd frihandel for fisk. Fortsatt er det imidlertid noe uklart hva prisen blir. Det må være et tankekors for Regjeringen at styret i Råfisklaget, de tre nordligste fylkesfiskerlagene og Kystfiskernes forening har gått imot avtalen.

675

La meg her skyte inn at uklarhet om fiskeriforhandlingen og alle forvirrede meldinger fra Luxembourg, Brussel og Salzburg siste dagene i beste fall er et eksempel på hvordan EF-systemet arbeider og forholdet mellom folkevalgte og byråkrater i EF. Det bør gi grunn til ettertanke for flere enn de som i dag har sagt klart nei til EF-medlemskap.

680

Domstolsløsningen innebærer at EØS-domstolen får en sideordnet funksjon. EF får flertall i domstolen, og selv om det gjelder en konflikt mellom to EFTA-land skal den pådømmes i en rett der EF-dommere er i flertall. En av de sentrale forutsetninger før forhandlingene startet var at avtalen skulle sikre landenes likeverdighet og reell innflytelse. Det er vanskelig å se at den EØS-avtalen som nå er i sikte er uttrykk for likeverdighet.

685

EØS-avtalen vil inneholde en såkalt beskyttelsesklausul. Den gir adgang til å

690

sette deler av avtalen ut av kraft dersom den skaper store uheldige konsekvenser. Beslutningen om å sette avtalen ut av kraft kan skje på nasjonalt grunnlag, men de andre land har anledning til å prøve for domstolen de tiltak som settes i verk
695 for å hindre de uheldige konsekvenser. Dette vil i neste omgang bety at også selve beslutningen om å sette avtalen ut av kraft kan bli vurdert av EØS-domstolen.

Hva har så Norge gitt?

700

Norge har gitt opp alle krav om varige unntak fra de fire friheter og EFs lov og regelverk. Når det gjelder samfunnsstyring gjennom konkurranseregler, struktur- og næringspolitikk skal vi på det økonomiske området innføre et lovverk som vil ligne på et EF-medlemskap.

705

Sentrum-/Høyre regjeringen gikk av på grunn av uenighet omkring konsesjonslovene. EØS-avtalen innebærer at retten til å gi fortrinn til norske borgere blir oppgitt. Den rett dette lovverket gir oss til å si nei til fiendtlige utenlandske oppkjøp av norske bedrifter og norsk næringsliv blir svekket.

710

Regjeringen har varslet nye forslag som skal erstatte de konsesjonslover som blir gitt opp, men de vil ikke gi mulighet for å gi fortrinn til norske interesser. Dette er ingen liten sak. Senterpartiet tok regjeringskrise på konsesjonslovene. Det sier noe om hvilke prinsipper dette gjelder. I en tid da mange er på leting etter virkemidler for å styre kapitalen, gir Arbeiderpartiet opp det mest effektive styringsmiddel vi har! Det er utrolig, og jeg forstår godt de i Arbeiderpartiet som er urolige på grunn av dette. De har med god grunn problemer med å kjenne sitt parti igjen. De som forstod, støttet og respekterte Senterpartiets valg om å stå på konsesjonslovene høsten 1990, skal kunne kjenne igjen det parti som denne helgen tar stilling til EØS-avtalen.

720

EØS-avtalen innebærer at Grunnlovens paragraf 93 for første gang kommer til anvendelse. Denne paragrafen åpner for suverenitetsavståelse på et saklig avgrenset område, men for å vedta det kreves det 3/4 flertall i Stortinget. Utgangspunktet for Norge var at EØS-avtalen skulle være folkerettslig og ikke
725 inneholde overnasjonalitet.

EØS-avtalen kan få store distriktspolitiske konsekvenser. Viktige virkemidler som differensiert arbeidsgiveravgift og transportstøtte vil stå i fare. I opplegget for EØS- forhandlingene het det at en felles landbrukspolitikk ikke ble vurdert

735 som aktuell. Men Norge har gitt etter for 61 av de 72 produktene som EF
ønsket å kunne eksportere tollfritt til Norge, og avtalen inneholder en
utviklingsklausul som forutsetter en gjennomgang av handelen med
landbruksvarer annethvert år. Vi har gitt opp kravet om likeverdighet og reell
innflytelse.

740 Hva vil en EØS-avtale bli? En mellomstasjon, et selvstendig alternativ eller et
nasjonalt kompromiss? Alternativene synes i utgangspunktet å være mange.
Men er de virkelig det?

Dersom EØS-avtalen vedtas betyr det at Norge og de andre EFTA-landene
godtar fullt ut EFs lover og regler når det gjelder de fire friheter.

745 Olav Versto i Verdens Gang formulerte seg slik den 22. mai i år:

"Kommunikeet fra utenriksministtermøtet i Brussel slår utvetydig fast at EFTA -
med noen få unntak - slutter seg til EFs lovverk for økonomisk samkvem. EF-
retten blir gjeldende i Norge. Det skjer ikke ved at EF-lovene får direkte
rettsvirkning. De må "gjentas" av nasjonalforsamlingene i EFTA. Men i praksis -
750 i realiteten - blir en meget viktig del av Norges lover heretter utformet og vedtatt
i Brussel. Og det til og med i organer der Norge ikke er med."

755 Når vi ser på det politiske kartet her hjemme, blir EØS-avtalen da en
mellomstasjon eller et selvstendig alternativ? Høyre og Fremskrittspartiet ønsker
fullt medlemskap snarest mulig. Arbeiderpartiet skal den 10. september innlede
debatten om et EF-medlemskap. Ingen av oss tviler på hva ledelsen i
Arbeiderpartiet ønsker.

760 Dagen etter Luxembourg-møtet - som av så mange ble beskrevet som
gjennombruddet for EØS-avtalen - skrev Arbeiderbladet på lederplass:

"For tilhengerne av fullt medlemskap derimot - og vi tilhører dem - vil EØS-
avtalen aldri kunne bli noe annet enn en god mellomstasjon på veien til
medlemskap."

765

Jeg er overrasket over at så mange av de som mener at EØS er nødvendig,
allerede nå avskriver EØS som utilstrekkelig. Men det sier oss en god del om
hvor disse kreftene vil hen.

Noen har ment at EØS kan bli et slags nasjonalt kompromiss. - Da slipper vi et nytt 1972, heter det. Jeg vil nå mene at kampen i 1972 ikke var så gal. Den var for det første helt nødvendig. Men det var også en blomstringstid for folkestyret, og diskusjonen bidro til en kraftig oppvåkning for andre verdier som miljøvernet, distriktspolitikken og -solidaritet i vid forstand.

Noen vil også ha en uttalelse fra Arbeiderpartiets leder om at partiet ikke vil gå inn for EF-medlemskap, og at dette skal skape et nasjonalt kompromiss. Aps leder vil ikke gi en slik erklæring, og dersom hun ga den; ville den være så mye verdt? Gro Harlem Brundtland kan ikke avgi en erklæring på vegne av Det norske Arbeiderparti for all framtid.

Vi må ta stilling til EØS-avtalen utfra om den er god eller dårlig for Norge, ikke ut fra finurlige taktiske hensyn.

Mange spør: har vi noe alternativ til EØS-avtalen? Ja. Og det alternativet er langt fra bare EF-medlemskap, slik ledelsen i Arbeiderpartiet hevder.

Vi har i dag en godt fungerende handelsavtale med EF. Og som flere økonomer har slått fast: Det finnes ingen avgjørende økonomiske argumenter for EØS-avtalen.

12 av våre fremste sosialøkonomer har uttalt at norsk økonomi kan være bedre tjent med å bygge ut frihandelsavtalen enn å inngå en EØS-avtale. De mener økonomiske argumenter blir misbrukt i EØS-debatten. Samtidig mener de at vi med en frihandelsavtale i mindre grad må tilpasse oss EFs fire friheter, og vi vil ha større handlefrihet til å føre en selvstendig nasjonal politikk. Dette innbefatter viktige områder som sysselsetting, regionalpolitikk, skattepolitikk og avgiftspolitik.

Norge har i dag en rekke samarbeidsavtaler med EF:

- rammeavtale om fiskerier

- rammeavtale om vitenskapelig og teknologisk samarbeid

- utdanningssamarbeid

810 - samarbeidsavtale om medisin- og helseforskning

- samarbeidsavtale om forskning og utvikling på miljøvernområdet

815 - og vi er med i de standardiseringsorganisasjonene som fastsetter de tekniske standarder.

Fra EF-hold er det selv sagt at de ikke har til hensikt å skape en "europeisk festning". - Restriksjonene vil være i overensstemmelse med EFs internasjonale forpliktelser og vil ikke føre til økt proteksjonisme, så EF-kommisjonær de
820 Clercq allerede i 1988 - altså allerede før EØS-prosessen startet.

Det finnes altså alternativer til å underkaste seg EFs fire friheter slik bl.a. Høyre og Arbeiderpartiet legger opp. En slik underkastelse betyr at sentrale verdier Norge har bygget sin velferdspolitikken på etter krigen og som et stykke på vei har
825 vært et "politisk felleseie" er i ferd med å bli forlatt. Vi står derfor framfor en hard kamp om mål og virkemidler i den økonomiske politikken. Dette representerer en like stor utfordring for senterbevegelsen som EF-kampen. Som parti vil det være et kjempeløft å utforme og konkretisere dette i praktisk politikk i årene framover. Vi må ikke undervurdere hva dette vil kreve av oss.
830 Samtidig må og skal vi ta denne utfordringen. Over halvparten av det norske folk ser ikke underkastelse under EFs regelverk som svar på framtidens utfordringer. Denne del av det norske folk må gis et klart alternativ bygd på verdier om samfunnsstyring, utjevning, solidaritet og respekt for skaperverket.

835 Vi har en stor jobb framfor oss også her. Vi vil ha behov for all den kløkt og alle de personlige ressurser vi rår over.

Spørsmålet om en EØS-avtale kan ikke sees isolert fra den utvikling som nå skjer innen EF. Denne helgen sitter EF-landene sammen i Luxembourg for å drøfte
840 veien videre mot en økonomisk og politisk union. Det kan ikke lenger være noen tvil om retningen. Striden innad i EF gjelder bare tempoet.

Sentrale elementer i den økonomiske og politiske union som EF nå drøfter er: en felles valuta og en felles sentralbank. En felles finanspolitikk. En felles
845 utenriks- og sikkerhetspolitikk. Større bruk av flertallsvedtak i beslutningsprosessen.

Det er helt klart at EF utvikler seg i retning av en politisk og økonomisk union.

850

Tiden er inne for Senterpartiet til å fatte et standpunkt. Som jeg sa innledningsvis - i alle saker vil det være rom for tvil og tro. Men et parti må ta et standpunkt, velge en linje. Og denne linjen må føres med styrke og konsekvens.

855 Som jeg har vist: Senterpartiet har så langt hatt en klar og konsekvent linje. Jeg tror mange setter sin lit til oss. De forventer at vi følger opp.

Vi må ta utgangspunkt i våre politiske mål. Vi må spørre oss selv: Hvordan bidrar EØS-avtalen til å oppfylle våre politiske mål?

860

- Vårt mål om en desentralisert samfunnsstruktur, basert på stabile og oversiktlige enheter?

865 - Vårt mål om en aktiv offentlig innsats for å skape rettferdig fordeling og utjamning sosialt og geografisk?

- Vårt mål om ressursforvaltning med vekt på forvalteransvar og miljøkvalitet?

870 - Vårt mål om et aktivt og levende folkestyre med nærhet mellom velgere og representanter?

Det norske folk sa ved folkeavstemningen i 1972 nei til norsk medlemskap i EF. På mange områder vil den EØS-avtalen som nå er i sikte være et avgjørende brudd med utfallet av folkeavstemningen fra 1972. Avtalen må eventuelt også vedtas med bruk av Grunnlovens paragraf 93, som altså krever 3/4 flertall.

875

Et samlet sentralstyre gir derfor følgende anbefaling til landsstyret:

På grunnlag av de redegjørelser om hovedelementene i en EØS-avtale som Regjeringen har gitt Stortinget, har Sps sentralstyre drøftet den EØS-avtale som nå er i sikte.

880

Sps sentralstyre mener den EØS-avtale som nå avtegner seg ikke oppfyller de krav til en EØS-avtale som Sp har lagt til grunn bl.a. i et enstemmig landsmøtevedtak mars 1991.

885

Sentralstyret vil mot denne bakgrunn anbefale landsstyret å treffe følgende vedtak:

890

1. Sps stortingsgruppe bes gå imot den EØS-avtale mellom EFTA og EF som nå er i sikte.

895

2. En videreføring av Norges frihandelsavtale med EF, supplert med samarbeidsavtaler på aktuelle områder er et realistisk og godt alternativ til en EØS-avtale.

3. Sps stortingsgruppe bes fremme forslag om at en EØS-avtale legges ut til en rådgivende folkeavstemning.

900

Emner

905

Landsstyremøte

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/eos-avtalen>

910

915

920